

Un schelet incomplet atribuit primei epoci a fierului (Hallstatt), descoperit la Capidava *La Bursuci* – studiu antropologic –

Gabriel VASILE *

Abstract: Anthropological expertise of an incomplete skeleton discovered in Capidava La Bursuci, being in a good conservation state, had revealed the fact that it belonged to a female individual, approximately 26 year old (young adult or adultus) who had a stature estimated at 157,2 cm (over the average size). There have been pointed out the main cranial and postcranial dimensions, as well as afferent indices, and based on that the physical anthropologic type (Dinaric and Northern) was established. The skeleton doesn't present pathological features.

Keywords: physical anthropology, Capidava, Hallstatt, Babadag culture, sex and stature determination, age estimation, Nordic and Dinaric features.

Cuvinte cheie: antropologie fizică, Capidava, Hallstatt, cultura Babadag, determinare sex și statură, estimare vârstă, caracteristici nordice și dinarice.

Introducere

Scheletul ce face obiectul studiului de față a fost descoperit în anul 2004 de către colectivul șantierului arheologic de la Capidava în punctul *La Bursuci* (jud. Constanța)¹ și a fost încadrat ca aparținând primei epoci a fierului. Autorii descoperirii au stabilit că scheletul aparține unui mormânt ce face parte dintr-un nivel de locuire de tip Babadag, alături de acest complex fiind identificat un cuptor de dimensiuni mari. Scheletul era orientat pe direcția SSE-NNV, în decubit dorsal (C. Dobrinescu *et alii* 2005, p. 99-100).

Interesul nostru pentru acest schelet l-a constituit atât faptul că acesta este unul interesant, cu caractere remarcabile, dar mai ales că din punct de vedere antropologic *Hallstatt-ul* (în speță, cultura Babadag) este relativ foarte puțin cunoscut comparativ cu alte epoci, fiind valorificate un număr foarte mic de schelete².

Descoperirile funerare atribuite *Hallstatt*-ului de pe teritoriul României la care facem referire în continuare, însumează câteva grupe și/sau serii de schelete (nici acestea întregi), cum ar fi cele de la **Babadag** (jud. Tulcea), Capidava (necropola tumulară romană), Garvăn *Mlăjitul Florilor* (jud. Tulcea), Izvoarele (jud. Constanța), **Jurilovca** (jud. Tulcea), Niculițel *Cornet* (jud. Tulcea), Rasova *Malul Roșu* (jud. Constanța), Satu Nou *Valea lui Voicu* (jud. Constanța – G. Jugănar 2005, p. 32-41), **Stoicani** (jud. Galați – C. Maximilian 1960, p. 115-116), **Zimnicea** (jud. Teleorman – C. Maximilian 1960, p. 117), Suceveni *Stoborăni* (jud. Galați – I. Dragomir 1996), Trestiana (jud. Vaslui – E. Popușoi 1980), **Gogoșu și Balta Verde** (jud. Mehedinți – N. Harasim 1957) și **Plopeni** (jud. Constanța – C. Maximilian 1959b), sau câte un singur schelet/fragmente scheletice dispartate, așa cum este cazul celor de la Jijila *Cetățuia* (jud. Tulcea), Revărsarea *Dealul Tichilești* și *Cotul Tichilești* (jud. Tulcea – G. Jugănar 2005, p. 37), **Brătei** (jud. Sibiu – O. Necrasov, D. Botezatu 1960) și **Popești**³ (jud. Giurgiu – C. Maximilian 1960, p. 117-118).

În majoritatea descoperirilor, indivizii din aria culturii Babadag erau depuși în interiorul așezărilor, sau chiar în locuințe (G. Jugănar 2005, p. 32). Atenția noastră a fost stimulată atât de descoperirea defunctului într-un context nefunerar (în locuință), cât și de practica funerară pe care o presupune acest tipar diferit de cel clasic (în necropolă).

* Muzeul Național de Istorie a României, Centrul Național de Cercetări Pluridisciplinare, Calea Victoriei, 12, sector 3, 030026, București, antropologie@mnir.ro

¹ Aducem pe această cale mulțumirile noastre domnului Cătălin Dobrinescu, pentru resturile osteologice încredințate spre studiu.

² Numărul mic de schelete analizate se datorează atât proastei conservări a materialului osos, cât și faptului (deloc de neglijat) că ritul funerar al incinerăției era destul de răspândit pe teritoriul țării noastre încă din epoca bronzului.

³ Materialul osteologic descoperit în localitățile scrise cu caractere îngroșate beneficiază de analiză antropologică.

Elemente scheletice prezente

Osemintele care ne-au fost încredințate spre studiu se prezintă într-o stare de conservare relativ bună, fiind reprezentate prin:

– craniu⁴ (lipsesc unele porțiuni de la nivelul squamei parietale drepte, sfenoidul stâng, dar și fragmente de la nivelul segmentului facial, respectiv de la nivelul maxilarului, oaselor nazale și zigomatice);

– câteva elemente postcraniene: atlasul, corpi și arcuri vertebrale (toracale și lombare), câteva fragmente costale, claviculele (lipsesc mici porțiuni de la nivelul capetelor mediale și laterale), ambele scapule (reprezentate bilateral prin cavitatea glenoidă și fragmente din procesul coronoid și acromion), ambele humerusuri (din care lipsesc mici porțiuni de la nivelul epifizei proximale, mai exact de la nivelul capetelor humerale și epifizei distale, de la nivelul epicondiliilor mediali și laterali și de la nivelul trohleei), diafizele radiale, ulna dreaptă (lipsește epifiza inferioară cu procesul stiloid) și diafiza femurală dreaptă.

Surprinde lipsa majorității epifizelor oaselor lungi. Considerăm că absența acestora nu poate fi pusă pe seama factorului antropic, ci pe cea a factorilor naturali distructivi.

Comparativ cu restul elementelor scheletice, mandibula se află într-o stare de conservare foarte bună (lipsesc doi incisivi mediani), dinții fiind lipsiți de carii, abcese sau efecte ale bolilor periodontale.

În vederea determinării fragmentelor osoase care ne-au parvenit spre studiu, am utilizat ghidul de identificare și analiză a lui T.D. White (1991).

Determinarea sexului

Această caracteristică de rang primar în cadrul unei analize paleoantropologice, a fost stabilită pe baza modelului lui Gy. Acsádi și J. Nemeskéri (1970, p. 75-87). Lipsa unor elemente ce intră în constituția pelvisului și care servesc cu exactitate la determinarea sexului (pelvisul ca întreg, ilionul, creasta iliacă, "golful" pelvic, sacrumul, marea eșancură sciatică, foramenul obturat, acetabulumul, unghiul pubian), precum și cele mai importante măsurători și indici la nivelul pelvisului – unghiul pubian, lățimea pelvisului, indicele de lungime-înălțime, media lungimii pubisului, minimul și maximul lungimii pubisului, lungimea medie a ischionului, minimul și maximul lungimii ischionului, media indicelui ischio-pubiatic, minimul și maximul indicelui ischio-pubiatic –, ne-au impus să luăm în considerare în vederea determinării acestui parametru, caracteristicile sexuale generale existente la nivelul craniului, datorită faptului că acesta se păstrează cel mai bine, după cum am menționat mai sus.

Așadar, conform mărimii generale (craniu mic și subțire) – a oaselor craniene în general (subțiri, cu inserții musculare puțin proeminente), a frunții (joasă și rotunjită), a glabeller și arcurilor supraciliare (puțin proeminente, plane) și a proceselor mastoide (mici și ascuțite), putem concluziona că avem de a face, fără îndoială, cu un individ de sex feminin.

Estimarea vârstei

Vârsta subiectului supus analizei a fost estimată pe baza uzurii dentare, utilizându-se modelul lui D.R. Brothwell (1981, p. 72).

Alt criteriu de estimare a vârstei îl reprezintă gradul de obliterare a suturilor craniene. Ținând cont de prezența dentiției, considerăm că acesta nu este un criteriu relevant în situația de față deoarece prezintă numeroase variații de la un individ la altul, de la un sex la altul și, de asemenea, de la o sutură la alta (G. Olivier 1960, p. 149).

O altă normă utilizată pentru estimarea vârstei, aceea a schimbărilor de la nivelul suprafeței diafizei pubice și resorbția țesutului spongios din epifizele proximale ale humerusului și femurului observată prin secțiuni sagitale, nu a putut fi utilizată datorită lipsei unora dintre aceste elemente.

⁴ Restaurarea craniului nu a putut fi completă, fiind cauzată de unele lipsuri identificate la nivelul masivului facial și de asemenea unor conexiuni ale acestuia cu neurocraniul (fig 1/1).

Uzura dentară nu este foarte avansată, iar gradele de uzură (redate cu caractere îngroșate) și vârsta relativă sunt indicate de tabelul următor:

molar	mandibulă stânga	mandibulă dreapta	maxilă stânga	maxilă dreapta
M1	4 (25 – 35)	4+ (25 – 35)	4 (25 – 35)	4 (25 – 35)
M2	2 (17 – 25)	2+ (17 – 25)	–	2 (17 – 25)
M3	1 ⁵	1	–	–

Așadar, după uzura dentară subiectul de față ar avea o vârstă undeva în jurul a 26 de ani, conform mediilor vârstelor pentru fiecare molar prezent în parte.

Vârsta astfel estimată se încadrează în categoria adult tânăr (A. Stirland 2003, p. 33) sau *adultus* (C. Maximilian 1962, p. 91).

Estimarea staturii

Pentru calcularea acestui indicator deosebit de important (reprezentând uneori un criteriu de discriminare a unor tipuri antropologice fizice), am utilizat metodele lui F.W. Rösing (1988, p. 597, după K. Pearson 1899).

Din nefericire, lipsa majorității elementelor aparținând scheletului postcranian și deteriorarea celor descoperite ne-au constrâns să estimăm statura doar pe baza celor două humerusuri.

Statura a fost astfel estimată ținându-se cont de lungimile maxime ale humerusurilor (313,3 mm stângul și 318,1 mm dreptul). Pe baza acestor lungimi s-au obținut valori ale staturii de 156,5 cm pentru humerusul stâng și 157,8 cm pentru dreptul, ceea ce înseamnă o medie a staturii de 157,2 cm.

În concluzie, considerăm că avem de a face cu un individ ce se încadrează în categoria taliilor supramijlocii (O. Necrasov *et alii* 1959, p. 28).

Scurtă caracterizare antropologică

Din valorile principalilor indici și principalelor dimensiuni⁶, reiese că avem de a face cu un subiect brahicran (craniu rotunjit datorat diametrului antero-posterior foarte lung și diametrului transversal lat). Capacitatea craniană se încadrează în categoria mijlocie (1450 – 1649 cm³) și a fost apreciată după G. Olivier (1960, p. 123). Conform altor autori, cum ar fi C. Maximilian (1962, p. 107), capacitatea craniană ar intra în categoria aristencefaliei (mare, 1451 – X cm³). Indicii vertico-longitudinal și vertico-transversal ne indică un craniu hipsicran (înalț) și tapeinocran (mic). Aceasta se datorează brahicefaliei și în special diametrului transversal (lat). De asemenea, indicele mediu de înălțime se încadrează în categoria mijlocie. În normă superioară, craniul este romboid și criptozig (fig. 1/4).

Regiunea frontală este lată conform lărgimii frontale maxime și dreaptă (ortometopă) conform indicelui de curbură frontală (indicele frontal sagital).

La nivelul parietalelelor, raportul dintre coarda și arcul parietal sagital descrie un indice de curbură parietală mijlociu.

Occipitalul este ușor rotunjit iar, conform indicelui parieto-occipital, este mijlociu (fig. 1/2).

Cu toate că masivul facial este relativ slab reprezentat, au putut fi calculate totuși o serie de dimensiuni și indici aferenți. Astfel, diametrul bizigomatic, care reprezintă lățimea feței, este mijlociu, înălțimea feței superioare se încadrează în categoria înaltă, iar cea totală a feței în categoria foarte înaltă. Indicele facial total este hiperleptoprosop (față foarte îngustă), iar cel superior este lepton și denotă de asemenea o față îngustă sau înaltă. Conform lățimii, nasul este îngust și foarte înalt, posedând un indice nazal hiperleptorin (nas foarte îngust). La nivelul orbitelor nu a putut fi realizată nici o măsurătoare (și evident nu au putut fi calculați nici respectivii indici) datorită lipsei unor puncte craniometrice esențiale pentru acest demers. Palatul este larg, chiar foarte larg (brahistafilin).

⁵ Menționăm că M3 (bilateral) de la nivelul mandibulei, nu prezintă urme de uzură dentară (fiind afectat într-o mică măsură numai smalțul). Din acest considerent, am preferat să nu încadrăm individul în nici o categorie de vârstă în funcție de gradul de uzură al M3.

⁶ Valorile sunt prezentate în secțiunea "anexe".

Mandibula este prezentă în întregime, având un indice mandibular brahignat (mandibulă largă sau scurtă), în corelație cu indicele palatal brahistaflin, iar profilul facial este ortognat.

La nivelul scheletului postcranian remarcăm euribrahia humerusului (humerus rotunjit la mijlocul diafizei) și hiperplatimeria femurului (aplatizare marcată sub trohantere), caracter specific omului modern; antropoidele, omul de Neanderthal și rasele primitive posedă un femur rotunjit (G. Olivier 1960, p. 240).

Elemente de tipologie

Lipsa unor părți ale segmentului facial ce conțin elemente esențiale pentru determinarea tipurilor antropologice fizice, ne împiedică să acordăm o atenție deosebită tipologiei. Totuși, pe baza caracteristicilor craniene și taliei supramijlocii (157,2 cm), nu putem să nu remarcăm prezența unor caractere dinarice: craniu brahicefal (80,43), hipsicran (63,67), tapeinocran, dar la limita superioară aproape de metriocranie (79,15), capacitatea craniană mare, aristencefalie (1544,86 cm³), mandibulă fără caractere morfologice puternice, profil facial ortognat (fig. 1/3, C. Maximilian 1959a, p. 94-95). De asemenea, înălțimea totală (foarte mare, 122,34 mm) și superioară (mare, 69,48 mm) a masivului facial, hiperleptoprosopia (96,86) și indicele facial superior lepton la limita mezoriniei (55,01), ne indică caractere specifice populațiilor nordice (C. Maximilian 1959a, p. 95). Așadar, avem de a face cu un individ feminin, ce înglobează caracteristici aparținând tipurilor europene dinaric și nordic.

Discuții și concluzii

Nu avem certitudinea că scheletul a fost depus fragmentar de către membri comunității Babadag (cum întâlnim în majoritatea cazurilor) sau de-a lungul timpului a fost afectat de o serie de intervenții post-*hallstatt*-iene.

Subiectul analizat este reprezentat printr-un schelet incomplet din care este prezent doar craniul (inclusiv mandibula), atlasul, corpurile și arcurile vertebrale, câteva fragmente costale, centura scapulară (ambele scapule și clavicule), membrele superioare (humerusuri, radiusuri și ulna dreaptă) și membrele inferioare (reprezentate doar prin diafiza femurului drept⁷).

Toate elementele scheletice au fost găsite în poziție anatomică, cu excepția femurului drept (poziționat la NV față de schelet) și a unui fragment de coastă descoperit în orbita stângă (C. Dobrinescu *et alii* 2005, p. 100).

Schelete de acest gen au mai fost descoperite în aria culturii Babadag, pe teritoriul Dobrogei: la Niculițel *Cornet*, Satu Nou *Valea Lui Voicu*, Babadag (G. Jugănarul 2005, p. 38), precum și la Jurilovca, unde au fost descoperite două schelete incomplete, dar ale căror părți componente se mai aflau în conexiune anatomică, cu toate că aici întâlnim un complex colectiv în care există și schelete întregi aflate în conexiune anatomică (S. Ailincăi *et alii* 2003, p. 313).

Individul analizat aparține sexului feminin, având o vârstă încadrată în categoria adult tânăr – 26 ani.

Din punct de vedere tipologic, prezintă caractere dinarice și nordice. Caractere dinaroidice, posibil rezultat al amestecului unor persoane alogene cu membrii comunității autohtone, au fost identificate și la subiectul S1 din așezarea eponimă, care posedă tot o statură supramijlocie și este de sex feminin (M. Perianu 1993, p. 167). Această situație, vine în sprijinul celor cunoscute până în prezent în raport cu tipul antropologic fizic al populațiilor Babadag, care este neuniform, fiind prezente și alte caractere (protoeuropoide, mediteranoide).

Mormintele de tip Babadag nu se înscriu în normele clasice (după cum am menționat la început, fiind întâlnite majoritar în așezări) și de asemenea, nici nu se poate stabili (în stadiul actual al cercetărilor) o alegere efectuată după un anumit criteriu și cu un anumit scop a indivizilor acestor comunități în ceea ce privește tratamentul defuncțiilor.

⁷ Facem precizarea că nu este prezentă nici una dintre tibii, așa cum s-a reținut (C. Dobrinescu *et alii* 2005, p. 100).

Bibliografie:

- Gy. Acsádi, *History of human life span and mortality*, Académiai Kiadó, Budapest, 346 p.
- J. Nemeskéri 1970
- S. Ailincăi *et alii* 2003 S. Ailincăi, N. Mirițoiu, A. D. Soficaru, *O groapă cu oseminte umane atribuită culturii Babadag descoperită în nivelul precolonial de la Orgame (com. Jurilovca, jud. Tulcea)*, în *ArhMold*, vol. 26, p. 307-324.
- W.M. Bass 1987 *Human osteology: A Laboratory and Field Manual*, Columbia, Missouri: Missouri Archaeological Society, 327 p.
- D.R. Brothwell 1981 *Digging up bones – The excavation, treatment and study of human skeletal remains*, 3rd edition, British Museum (Natural History), Oxford University Press, 208 p.
- C. Dobrinescu *et alii* 2005 C. Dobrinescu, V. Voinea, L. Cărpuș, *Capidava, com. Topalu, jud. Constanța, punct: La Bursuci*, în *Cronica*, campania 2004, p. 99-100.
- I. Dragomir 1996 *Mormântul colectiv hallstattian de la Suceveni, județul Galați*, în *Danubius*, vol. 16, p. 365-372.
- D. Georgescu, M. Pescaru 2001 *Practicum de biologie umană*, Editura Ars Docendi, București, 152 p.
- N. Harasim 1957 *Cercetări asupra caracterelor morfologice ale craniilor din cimitirele hallstattiene de la Gogoșu și Balta Verde*, în *PA*, vol. 3, p. 47-71.
- G. Jugănar 2005 *Cultura Babadag I*, Editura Ex Ponto, Constanța, 144 p.
- R. Martin 1914 *Lehrbuch der Anthropologie*, Jena, Verlag Von Gustav Fischer, 1181 p.
- C. Maximilian 1962 *Sărata Monteoru – Studiu antropologic*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 218 p.
- C. Maximilian 1960 *Observații asupra unor populații din epoca fierului din țara noastră*, în *PA*, vol. 5, p. 113-128.
- C. Maximilian 1959a *Studiul antropologic al populației de la Verbicioara (secolele XIII-XIV)*, în *PA*, vol. 4, p. 79-104.
- C. Maximilian 1959b *Contribuție la studiul antropologic al craniilor din curganele de la Cavaclar*, în *PA*, vol. 4, p. 47-63.
- O. Necrasov, D. Botezatu 1960 *Studiul antropologic al scheletului de la Brătei, datând din epoca I a fierului (Hallstatt)*, în *PA*, vol. 5, p. 19-43.
- O. Necrasov *et alii* 1959 O. Necrasov, M. Cristescu, C. Maximilian, D. Nicolăescu-Plopșor, *Studiul antropologic al scheletelor neolitice, descoperite în cimitirul preistoric de la Cernavodă*, în *PA*, vol. 4, p. 21-45.
- G. Olivier 1960 *Pratique anthropologique*, Vigot Frères, Éditeurs, 299 p.
- K. Pearson 1899 *On the reconstruction of stature of prehistoric races. Mathematic contributions to the theory of evolution*, în *Transa. Roy. Soc.*, ser. A, 192, p. 169-244.
- M. Perianu 1993 *O "groapă de provizii" Babadag (Hallstatt) cu oseminte umane*, în *Thraco-Dacica*, tomul 14, nr. 1-2, p. 163-168.
- E. Popușoi 1980 *Săpăturile arheologice de la Trestiana, com. Grivița, jud. Vaslui*, în *CI*, vol. 11, serie nouă, p. 105-134.
- F.W. Rösing 1988 *Körperhöhenrekonstruktion aus skelettmaßen*, în *Anthropologie, Handbuch der vergleichenden biologie des menschen*, Gustav Fischer Verlag, Stuttgart-New York, p. 586-599.
- A. Stirland 2003 *Human bones in archaeology*, 2nd edition, A shire archaeology book, 46, Buckinghamshire, UK, 63 p.
- T.D. White 1991 *Human osteology*, Academic Press, INC, San Diego, 415 p.

ANEXE
Capidava La Bursuci – 2004

1. dimensiuni și indici neurocraniu

număr Martin	valoare ⁸	categoria	observații
1. diametru antero – posterior maxim (g – op)	186,63 ↓ ⁹	foarte lung	
2. (g – i)	173,08		
2 a. (n – i)	(167,16) ¹⁰		
3. (g – l)	183,40		
3 a. (n – l)	(180,69)		
5. lungime bază craniu (n – ba)			lipsă <i>basion</i>
5 (1). coardă (n – o)	(136,80)		
– (g – ba)			lipsă <i>basion</i>
– (l – ba)			lipsă <i>basion</i>
7. lungime foramen magnum (ba – o)			lipsă <i>basion</i>
8. diametru transversal maxim (eu – eu)	150,12 ↓	lat	
9. lărgime frontală minimă (ft – ft)			lipsă <i>frontotemporal dr.</i>
10. lărgime frontală maximă (co – co)	124,60 ↓	lată	
11. lărgime bază craniu (au – au)	115,29		
12. lățime occipital (ast – ast)	114,55		
13. (ms – ms)	99,27		
16. lățime foramen magnum			lipsă pereți laterali
17. înălțime craniu (ba – b)			lipsă <i>basion</i>
– lungime mastoidă (po – ast)	40,55/38,95 ¹¹		
20. înălțime craniu (po – b)	118,83 ¹²		proiecție geometrică
24. curbă transversală (po – b – po)	329,00		
25. arc (n – o)	(376,00)		
26. arc frontal sagital (n – b)	(132,00)		
26 a. arc (g – b)	123,00		
27. arc parietal sagital (b – l)	135,00		
28. arc occipital (l – o)	110,00		
28 (1). arc occipital superior (l – i)	68,00		
28 (2). arc occipital inferior (i – o)	43,00		
29. coardă frontală (n – b)	(117,54)		
29 d. coardă (g – b)	114,91		
30. coardă parietală sagitală (b – l)	120,40		
31. lungime coardă occipitală (l – o)	99,25		
31 (1). coardă occipitală superioară (l – i)	65,64		
31 (2). coardă occipitală inferioară (i – o)	42,74		
38. capacitate craniană (Lee – Pearson)	1544,86 ↑ ¹³	mijlocie	
I 1. indice cranian orizontal (8 : 1)	80,43 ↓	brahicran	
I 4. indice vertico – longitudinal (20 : 1)	63,67 ↓	hipsicran	
I 5. indice vertico – transversal (20 : 8)	79,15 ↑ ¹⁴	tapeinocran	
I 11. indice curbura transversală (11 : 24)	35,04		
I 13 a. indice coronal – parietal (10 : 8)	83,00		
I 14. indice parieto – occipito transversal (12 : 8)	76,30 ↓	mijlociu	
– indice lungime – lățime occipital (12 : 31)	115,41		
I 16. indice fronto – parieto sagital (27 : 26)	102,27		
I 17. indice fronto – occipito sagital (28 : 26)	83,33		

⁸ Specificăm că toate valorile dimensiunilor cuprinse în tabel sunt redată în milimetri, numai capacitatea craniană fiind exprimată în cm³. Încadrarea în categorii a fost efectuată după D. Georgescu, M. Pescaru (2001), W.M. Bass (1987), C. Maximilian (1962) și G. Olivier (1960).

⁹ "↓" = o valoare mai apropiată de limita inferioară a intervalului (care corespunde respectivei categorii).

¹⁰ Valorile cuprinse între paranteze, sugerează faptul că oasele respective nu sunt în totalitate întregi, lipsind mici porțiuni, din care cauză valorile biometrice sunt aproximative.

¹¹ Prima valoare reprezintă dimensiunea calculată în partea stângă, iar cea de-a doua în dreapta.

¹² Din cauza faptului că nu s-a păstrat în întregime *foramen magnum* (baza craniului este distrusă, deci lipsește bazionul), nu a putut fi măsurată înălțimea craniului între punctele ba – b. Am apelat totuși la înălțimea po – b (care, în general, reprezintă 85% din înălțimea bazio – bregmatică), cu toate că această dimensiune este mai dificil de măsurat corect, determinându-se direct sau prin proiecție geometrică (D. Georgescu, M. Pescaru 2001, p. 63).

¹³ "↑" = o valoare egal apropiată de extremele intervalului (care corespunde respectivei categorii).

¹⁴ "↑" = o valoare mai apropiată de limita superioară a intervalului (care corespunde respectivei categorii).

număr Martin	valoare	categoria	observații
I 18. indice parieto – occipito sagital (28 : 27)	81,48		
I 22. indice curbură frontală (29 : 26)	89,04	ortometop	
– indice curbură frontală (29 d : 26 a)	93,42		
I 24. indice curbură parietală (30 : 27)	89,18 ↓	mijlociu	
I 25. indice curbură occipitală (31 : 28)	90,22		
I 26. indice curbură occipitală sup. [31 (1) : 28 (1)]	96,52		
– indice curbură plan nucal [31 (2) : 28 (2)]	99,39		
I 28. indice corzi occipitale [31 (2) : 31 (1)]	65,11		

2. dimensiuni și indici masiv facial

40. lungime față (ba – pr)			lipsă <i>basion</i>
– (b – pr)	(168,43)		
42. (ba – gn)			lipsă <i>basion</i>
43. (fmt – fmt)			lipsă <i>frontomolaretemporale</i> dr.
43 (1). (fmo – fmo)			lipsă <i>frontomolaretemporale</i> dr.
44. (ek – ek)			lipsă <i>ectokonchion</i> dr./st.
45. diametru bizigomatic (zy – zy)	126,30 ↓	mijlociu	
46. (zm – zm)			lipsă <i>zigomaxilare</i> dr./st.
47. înălțime totală față (n – gn)	(122,34) ↑	foarte înaltă	
48. înălțime față superioară (n – pr)	(69,48) ↑	înaltă	
48 (1). (ns – pr)	12,00		
49 a. (d – d)			lipsă <i>dacryon</i> dr./st.
50. (mf – mf)			lipsă <i>maxilofrontale</i> dr./st.
51. lățime orbită dreaptă (mf – ek)			lipsă <i>maxilofrontale</i> și <i>ectokonchion</i>
51. lățime orbită stângă (mf – ek)			lipsă <i>maxilofrontale</i> și <i>ectokonchion</i>
51 a. (d – ek) (dreapta)			lipsă <i>dacryon</i> și <i>ectokonchion</i>
51 a. (d – ek) (stânga)			lipsă <i>dacryon</i> și <i>ectokonchion</i>
52. înălțime orbită dreaptă			lipsă margine inferioară
52. înălțime orbită stângă			lipsă margine inferioară
54. lățime nas (al – al)	(22,76) ↑	îngustă	
55. înălțime nas (n – ns)	(57,84) ↑	foarte înaltă	
55 (1). (rhi – ns)			lipsă <i>rhinion</i>
56. (n – rhi)			lipsă <i>rhinion</i>
61. lățime arcadă alveolară superioară (ekm – ekm)	59,59		în dreptul M2
62. lungime maximă palat (ol – sta)	(46,92)		
63. lățime maximă palat (enm – enm)	(42,16)		în dreptul M2
64. adâncime (= înălțime) palat	17,00		
I 38. indice facial total (47 : 45)	96,86 ↓	hiperleptoprosop	
I 39. indice facial superior (48 : 45)	55,01 ↓	lepten	
I 40. indice jugo – mandibular (66 : 45)	83,15		
I 48. indice nazal (54 : 55)	40,32 ↓	hiperleptorin	
I 58. indice palatal (63 : 62)	89,85 ↑	brahistafilin	
I 59. indice înălțime palat (64 : 63)	42,69		
80 (2). lungime Pm1 – M3 (maxilar)	(42,15)/40,32		

3. dimensiuni și indici mandibulă

65. lărgime bicondiliană (kdl – kdl)	120,17		
66. lărgime bigoniacă (go – go)	105,02		
67. lățime bimentală	47,50		
68. lungime directă (pg – go)	94,43/94,57		
68 (1). lungime proiecție (pg : plan tangent kdl)	95,70		
69. înălțime simfiză (id – gn)	24,69		
69 (1). înălțime corp	28,35/28,19		foramen mentonier
69 (2). înălțime corp	27,09/29,22		M2
– înălțime corp	29,48/30,72		in spate M3
69 (3). grosime corp	09,85/09,88		foramen mentonier
69 b. grosime corp	12,73/11,91		M2
– grosime corp	13,91/14,29		in spate M3
70. înălțime ram vertical (go – kdl)	54,12/58,25		
71. lărgime ram vertical	38,70/32,07		
71 a. lățime minimă ram	31,11/30,76		
71 b. lungime maximă condil	44,23/41,15		
80 (2). lungime Pm1 – M3 (mandibulă)	43,91/42,23		

număr Martin	valoare	categoria	observații
I 62. indice mandibular [68 (1) : 65] – (66 : 68)	79,63 ↓ 111,21/111,05	brahignat	
I 63. indice ram vertical (71 : 70) – indice ram vertical (71 a : 70)	71,50/55,05 57,48/52,80		
I 64. indice lățime (= gonio – condilian) (66 : 65)	87,39		
I 66. indice înălțime – grosime corp [69 (3) : 69 (1)] – indice înălțime – grosime corp (M2) [69 b : 69 (2)] – indice înălțime – grosime corp (M3, în spate)	34,74/35,04 46,99/40,75 47,18/46,51		
I 71. indice cranio – facial transversal (45 : 8)	84,13		

4. alte dimensiuni și indici

Bass	valoare	categoria	observații
– lungime arcadă alveolară superioară (pr – alv)			lipsă <i>alveolon</i>
– înălțime (ba – po)			lipsă <i>basion</i>
– indice mediu înălțime 20 : (8 + 1) / 2	70,57 ↑	mijlociu	

5. dimensiuni și indici schelet postcranian

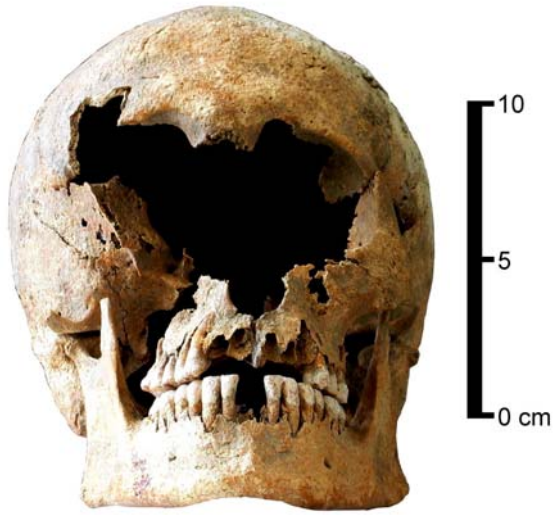
scapulă	st.	dr.	categoria
12. lungime (= înălțime) cavitate glenoidă	40,95	39,39	
13. lățime cavitate glenoidă – indice glenoidian = 13 x 100 / 12	(32,36) 79,02	(31,04) 78,80	

humerus	st.	dr.	categoria
1. lungime maximă	313,91	318,09	
2. lungime fiziologică		317,80	
4. lățime epifiză inferioară		57,55	
5. diametru maxim la mijloc	21,32	21,45	
6. diametru minim la mijloc	17,38	17,57	
7. perimetru minim	62,00	64,00	
7 a. perimetru la mijloc – indice robusticitate (7 : 1) – indice secțiune (6 : 5)	65,00 19,75 81,51	69,00 20,12 81,91	euribrahie

radius	st.	dr.	categoria
3. perimetru minim		43,00	

ulna	st.	dr.	categoria
3. perimetru minim		34,00	

femur	st.	dr.	categoria
9. diametru transversal subtrohanterian		33,68	
10. diametru sagital subtrohanterian – indice secțiune superioară (platimeric) (10 : 9)		25,19 74,79	hiperplatimerie

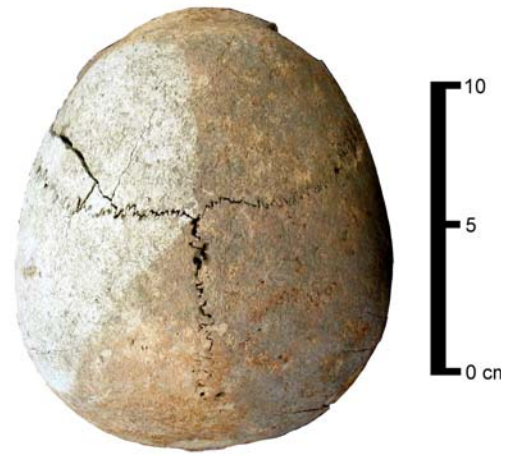
1 – Normă anterioară

2 – Normă posterioară

3 – Normă laterală dreapta

4 – Normă superioară

Fig. 1 – Craniul scheletului de la Capidava *La Bursuci*.